

Zlatans värde i ett värdegrundsarbete

En studie av värden och värdegrunden i grundskolans styrdokument samt *Jag är Zlatan Ibrahimovic* och förslag på hur de kan förenas i ett deliberativt samtal.

Zlatans value in a values work

A studie of value and values in the school-documents and *I am Zlatan Ibrahimovic* and suggestions of how to use these in a democratic dialouge.

Erik Bornstedt

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Läraryrket

C-uppsats, 15 hp

Handledare: Per Bäckström

Examinator: Helene Blomqvist

2014-01-07

Sammanfattning

Denna uppsats har haft som syfte och mål att undersöka hur en självbiografisk bok, i detta fall *Jag är Zlatan Ibrahimovic*, kan användas i ett värdegrundsarbete genom dess budskap och värden. Boken kommer att analyseras utifrån händelser som författaren skriver fram hos sig själv och hur de beskrivs. Finns det några tydliga eller underliggande värderingar som skulle kunna lyftas fram, diskuteras och analyseras i ett klassrum? Värdegrunden är central i skolans styrdokument och uppsatsen kommer att lyfta fram en mängd formuleringar som ska problematiseras. I läroplanen var dessa formuleringar framträdande och återkommande och det är naturligt då dessa ska genomsyra hela grundskolan. Uppsatsen studerade också kursplanen för svenska på grundskolan för att se vilka värdegrundsformuleringar som fanns i denna. Det finns vissa formuleringar som visar prov på att värdegrunden inte ska negligeras i ämnet svenska, trots att fokuset ligger på kunskaperna och färdigheterna som ska utvecklas. Detta har även studerad litteratur påvisat, att skolan har ett gemensamt ansvar för att utbilda demokratiska medborgare, oavsett arbete eller ämne.

När man som lärare, eller läsare för den delen, ska välja läsning så väljer man ofta böcker utifrån vad man har för förväntningar och vilka värden boken kommer att ha för eleverna, eller för läsaren, som ska läsa den. Anders Palm diskuterade flera olika värden men de som jag tog fasta på inför och under min analys var ”emotionalitet” samt ”interrogativitet”. Genomen läsning med värdegrunden som utgångspunkt så framgår dessa värden tydligt. Att kunna ställa rätt frågor till texten ger mening och värde i en läsning och kan dessa frågor å sin sida göra något känslomässigt med oss kommer vi att utvecklas genom att diskutera och reflektera över läsandet.

I analysen av *Jag är Zlatan Ibrahimovic* visade huvudpersonen prov på både positiva och negativa aspekter när det gällde hans persons värdegrund. Han visar prov på integritet och blir flera gånger utsatt för felaktig behandling av personer i sin omgivning, men genom beslutsamhet och utan att låta sig slås ned kommer han starkare ut ur sådana behandlingar. Hans skolsituation visar analysen kan vara en av de stora vinningarna när man söker diskussionspunkter med en skolklass. Hur det är att som elev bli utpekad som stökig och annorlunda, att som lagkamrat få reda på att man inte är välkommen och att som ny spelare i en klubb ha en ledare som inte kan hantera en.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
1. Inledning	4
1.1 Syfte	4
1.2 Frågeställningar.....	4
1.3 Metodbeskrivning	5
1.4 Tidigare forskning	5
1.5 Bakgrunder.....	8
1.5.1 Zlatan Ibrahimovic	8
1.5.2 Självframställning	9
1.6 Uppsatsens utgångspunkter.....	10
1.6.1 Deliberativa samtal	10
1.6.2 Litteraturens värde	12
2. Undersökningen	13
2.1 Värdegrundsbegrepp i läroplanen	14
2.2 Värdegrunden i kursplanen	18
2.3 Värdegrunden i praktiken.....	18
2.4 Värden och värdegrund i <i>Jag är Zlatan</i>	19
3. Diskussion.....	27
4. Litteraturlista.....	30

1. Inledning

Hur får vi ungdomar att läsa? Att kunna besvara den frågan ter sig vara en ämnesdidaktisk utopi. Många forskare vill säga sitt och som blivande lärare kan man ibland känna en gnagande oro; hur ska jag gå till väga? Denna uppsats kommer att röra sig kring en bok som har blivit väldigt läst. Nyligen kom en rapport som sa att den sålts i 1 miljon exemplar och har lanserats i 21 länder.¹ Boken *Jag är Zlatan Ibrahimovic* är spökskriven av David Lagercrantz tillsammans med huvudpersonen själv. Boken har bland annat fått en stor grupp ungdomar i samhället att för första gången läsa en bok och jag syftar då på invandrarpojkar med Zlatan som förebild. Då det inte är uteslutet att man som lärare får arbeta på en skola med stor andel invandrare kan jag genom att studera hur boken kan användas i undervisningen få redskap i min framtida lärargärning. Mitt syfte är dock inte att låsa mig vid en viss elevgrupp. Jag tror att boken kan användas på alla sorters elever. Även elever som inte har någon relation till fotbollsspelare Zlatan. I och med skolans och samhällets utveckling mot det mer individualiserade tänkandet kommer skolans värdegrundsarbete att bli allt viktigare. Zlatan Ibrahimovic är en framgångssaga och en stor förebild för många. Ungdomar drömmer om ett liv likt Zlatans, snabba bilar, stora inkomster och utan att behöva ta hänsyn till pengars värde.

1.1 Syfte

Jag vill i undersökningen titta på hur Zlatan själv framställer sin framgångssaga och vilka ledstjärnor han haft på sin väg och sedan koppla dessa till skolans värdegrundsdokument för att se vad som kan diskuteras i ett klassrum med utgångspunkt i boken. Jag vill specifikt titta på möjligheterna med att använda *Jag är Zlatan Ibrahimovic* som underlag för detta värdegrundsarbete.

1.2 Frågeställningar

1. Vilka spår av skolans värdegrundspolicy återfinns i styrdokumenterna för svenska i grundskolan?
2. Vilka värden och vilken värdegrund finns i *Jag är Zlatan Ibrahimovic* och hur kan dessa användas som utgångspunkt för ett värdegrundsarbete i skolan?
3. Hur kan dessa värden och värderingar kopplas ihop med formuleringar i svenskämnets styrdokument?

¹Carl Thulin. *Zlatan når ny drömgräns*. Dagens Industri. 2013, <http://www.di.se/artiklar/2013/10/4/zlatan-nar-ny-dromgrans/>, (läst 2013-10-11)

1.3 Metodbeskrivning

Min metod för undersökningen är att genom en närläsning av David Lagercrantz *Jag är Zlatan Ibrahimovic* finna stoff att använda i ett värdegrundsarbete i skolan. Jag kommer att göra en kort analys av utvalda skoldokument för att finna relevans i boken gentemot läroplan och kursplan. I första delen av min undersökning kommer jag att diskutera och problematisera begrepp i läroplan och kursplan. Detta kommer göras med hjälp av litteratur som är skriven om gällande dokument och fokus kommer ligga kring material som fokuserar på värdegrundsarbete. I andra delen kommer denna analys att exemplifieras och belysas med hjälp av primärlitteraturen.

Jag har valt att använda Wikipedia som källa i delen om Zlatan Ibrahimovic. Då det är en omstridd källa bör nämnas att bedömningen varit att materialet som hämtats från sidan varit av allmän karaktär och inte viktig för uppsatsens analys eller resultat.

Jag kommer för enkelhetens skull bara nämna boken vid *Jag är Zlatan*, d.v.s plocka bort Ibrahimovic ur den fullständiga titeln.

1.4 Tidigare forskning

Det har skrivits en hel del kring litteraturläsning och arbetet kring värdegrunden i skolan. Jag väljer här ut den forskning som är intressant i ljuset av mina egna frågeställningar. Jag kommer att röra mig kring böcker, avhandlingar, vissa studentuppsatser och skolverkets dokumentation kring värdegrunden.

Anette Årheim skriver i sin avhandling *När realismen blir orealistisk* om vikten av att se kritiskt på de sanningar som framställs i olika medier. Det har funnits en vilja inom skolan att ”bekämpa en naiv auktoritetstro och utbilda demokratiska medborgare” allt sedan 1900-talets nationalsocialistiska vindar. Årheim menar att vi återigen måste få upp denna debatt till ytan, då högervindarna än en gång blåst in över vårt land de sista 10 åren.² Årheim menar vidare att ”lögnen är en del av sanningen” och hon har som utgångspunkt att ungdomar läser självbiografier som ett urklipp från verkligheten, och hon menar att genom att man förknippar berättarens erfarenheter med sina egna så får dessa erfarenheter en roll i läsarens vardag.³ Årheim behandlar i sin undersökning böcker som elever läser som självbiografiska trots att det är romaner, vilket är den stora skillnaden från denna uppsats frågeställningar, då jag kommer att bearbeta livsberättelsen i relation till

²Anette Årheim. *När realismen blir orealistisk*, Växjö: University Press, 2007, s. 11.

³Årheim 2007, s. 29.

värdegrunden.

Magnus Persson diskuterar i sin bok *Varför läsa litteratur* hur man genom litteraturläsning skapar en demokratisk medborgare. Han menar att det finns stor vinning i att se svenskämnet som ett demokratiämne och litteraturläsning som demokratiseringsredskap. Han anser att kopplingen till skolans värdegrund ”lyfts fram, problematiseras och fördjupas” genom att fokusera på demokrati och han tycker att detta till stor del förbises i styrdokumentet.⁴

Persson lyfter fram den välkända filosofen Martha C Nussbaums synsätt på hur skolan formar den demokratiska medborgaren. Hon menar att användandet av litteratur i undervisningen är ett oumbärligt verktyg. Hennes tankar har bäring i det amerikanska samhället som är, och alltid har varit, mångkulturellt och mångfaldigt. Nussbaum lyfter fram tre förmågor som är centrala för att lyckas med utbildningen av världsmedborgaren.⁵ Den första förmågan handlar om ett *kritiskt tänkande*. Nussbaum menar att det centrala är att man både kan och vill ifrågasätta och omvärdera sina egna värderingar och kunskaper. ”Inga påståenden får accepteras bara för att de tillhör den egna kulturens ingrodda vanor och tankesätt. Alla påståenden måste prövas med avseende på deras logiska hållbarhet, konsistens och tillförlitlighet.”⁶ Den andra förmågan är att kunna sätta sig in i andra kulturer. Man ska känna till hur de fungerar och man ska problematisera på ett produktivt sätt hur kulturerna skiljer sig men också se gemensamma drag som sammanför kulturer.⁷ Den tredje och sista förmågan är den som vi i huvudsak bearbetar när vi läser litteratur med eleverna. *Den narrativa fantasin* innebär att man kan sätta sig in andra människors livsvillkor och värderingar, ”det är förmågan att skifta perspektiv och synvinkel, att se sig själv i den andre och den andre i sig själv”.⁸ En intressant sak som Persson lyfter fram i Nussbaums resonemang är att den narrativa förmågan och fantasin är en förutsättning för att man ska kunna prata om angelägna saker. Hon menar att ”empati och fantasi skall inte ses som något som står i ett motsatsförhållande till rationalitet och kritiskt tänkande” utan ”tanke och känsla förutsätter och berikar varandra”.⁹

Jag har funnit flera studentuppsatser vars frågeställningar är kopplade till denna uppsats, det mest relevanta i dessa redogörs för nedan.

Paula Friström skriver i sitt examensarbete *Att integrera värdegrunden i ämnesundervisningen* att värdegrundsarbete inte bara är ett uppdrag för enskilda kurser, som till exempel Livskunskap, utan

⁴ Magnus Persson. *Varför läsa litteratur?* Studentlitteratur, Lund. 2007, s. 250.

⁵ Persson 2007, s. 256.

⁶ Persson 2007, s. 256.

⁷ Persson 2007, s. 256f.

⁸ Persson 2007, s. 257.

⁹ Persson 2007, s. 257.

det ligger i varje lärares uppdrag att arbeta med den i respektive ämnesundervisning.¹⁰ Hon fokuserar på rasism och främlingsfientlighet och avslutar med en uppmaning till lärare och skolan:

En vanlig uppfattning bland lärarna var att de ansåg att de inte behövde arbeta mot främlingsfientlighet och rasism i ämnesundervisningen därför att de där bara såg till kursplanemålen. Några av lärarna svarade uttryckligen att de förbehöll sig att ta upp dessa frågor på mentorstimmarna där värdegrundsfrågor istället diskuteras. Detta visar på att demokrati och lärande ses som separata innehåll. Om ämneskunskapen i ett ämne ses som viktigare än det demokratiska värdegrundsperspektivet finns risken att det hamnar i skymundan och att det därmed kan glömmas bort.¹¹

Ett annat examensarbete av vikt är skrivet av Vedran Maras och Erik Wetterborg och fokuserar på hur man kan genomföra värdegrundsarbete genom skönlitteratur. Författarna menar att boksamtal i sig är en värdefull aktivitet i skolan, de är eniga med Nussbaum som jag tidigare refererade till, och de skriver om att litteraturläsning hjälper människor att utveckla en föreställningsförmåga och lär dem att engagera sig i medmänniskors levnadsförhållanden och i deras åsikter. De skriver att denna förmåga är grunden i ett demokratiskt samhälle.¹² De fokuserar på två skönlitterära böcker: *Harry Potter och De vises sten* samt *Låt den rätte komma in* och diskuterar vilka incitament det finns för att diskutera värdegrunden i dessa böcker. De visar på hur olika karaktärers värderingar leder till deras handlingar och hur läsaren kan tolka detta, och genom att göra denna tolkning får man sin egen värdegrund synlig och möjlig att ifrågasätta. De menar att litteraturen kan (även om det inte är en allmän regel) få läsaren att diskutera sina ståndpunkter och de moraliska dilemman som kan skönjas.¹³ Författarna har en viktig poäng i att värdegrundsarbeten är svårbearbetade men värdegrunden och demokratin ska genomsyra all verksamhet i skolan och att det är all skolpersonals ansvar att det märks i skolmiljön såväl som i utbildningen.¹⁴

Ytterligare ett examensarbete som betraktar värdegrundsarbetet i skolan är gjort vid Linköpings Universitet av Susann Jakobsson och Bachan Rashid och är en intressant genomgång av lärares syn på arbetet. De skiljer mellan männens och kvinnornas syn men gemensamt för både män och kvinnor är att de visar på en stor vilja att arbeta med värdegrundsfrågor. Dock upplever tillfrågade lärare att de inte har den tid de behöver i undervisningen för att specifikt arbeta med värdegrunden, men att de har för avsikt att använda den kontinuerligt under sina kurser.¹⁵ Förutom tidsbrist är en annan faktor kunskapsbrist. Jakobsson och Rashid menar att en majoritet av de tillfrågade lärarna

¹⁰Paula Friström. *Att integrera värdegrunden i ämnesundervisning*. Examensarbete, Linneuniversitetet. 2010. s. 1.

¹¹Friström 2010, s. 26.

¹²Vedran Maras och Erik Wetterborg. *Värdegrundsarbete genom skönlitteratur*. Examensarbete, Mälardalens högskola 2010, s. 1.

¹³Maras och Wetterborg. 2010, s. 45.

¹⁴Maras och Wetterborg 2010, s. 46.

¹⁵Susann Jakobsson och Bachan Rashid. *Värdegrundsarbete i skolan-En studie om gymnasielärares arbete med värdegrundsfrågor*. Examensarbete, Linköpings Universitet. 2011, s. 33

anser sig behöva mer hjälp av sina kollegor för att kunna hantera värdegrunden. De kommer med några förslag för hur det ska gå till väga:

För att höja lärarnas kompetens gällande värdegrundsfrågor skulle möjliga åtgärder kunna vara studiedagar, föreläsningar med efterföljande diskussioner, regelbundna samtal om värdegrunden inom skolan, genomgång av värdegrunden med eleverna, studiebesök, studieresor med mera. Listan på aktiviteter som skulle verka kompetenshöjande inom detta område kan göras lång och de exempel som listas ovan är endast ett fåtal av alla möjliga. Det är positivt att det finns så många olika vägar till kompetensutveckling inom området eftersom verksamheterna då kan anpassas efter varje enskild skolas förutsättningar.¹⁶

Just att man kan anpassa sig efter hur skolan ser ut och vilka förutsättningar eleverna har är en av punkterna som jag fokuserar på i min uppsats, oavsett skolans karaktär.

Den enda forskning kring biografin *Jag är Zlatan* som har funnits ett examensarbete från lärarutbildningen vid Malmö Universitet. Syftet med studien är att ”med utgångspunkt i lärarens demokratiska uppdrag, fördjupa och vidga förståelsen för grundläggande maktstrukturer i samhället”.¹⁷ Det är intressant att titta på Magnus Granaths resultat då de behandlar områden som kommer beröras i min analys. Hur framställs det att vara annorlunda i Sverige i kontrast till vad ”svenskhets innebär”? Han skriver:

På det viset framstår inte bara svenskhets som något skilt från Zlatans egen erfarenhet och tillhörighet, utan också som något slätstruket, kuvat och trist. Zlatan själv framstår som en frisk fläkt, en oblyg asfaltsblomma full av spännande oberäknlighet, bubblande av det självförtroende som annars stängs inne i Jante-byn¹⁸

Granath menar att det finns en skillnad i hur Zlatans personlighet uppfattas. I början av hans fotbollskarriär ses han som en annorlunda person som upplevs som störande och avvikande för att sedan när karriären tar fart är det samma attityd som gör honom populär och till en stor förebild och Granath menar att Zlatan blev en ”nationell självbildsinjektion”.¹⁹

1.5 Bakgrunder

1.5.1 Zlatan Ibrahimovic

Zlatan Ibrahimovic föddes 1981 i Malmö och gjorde 1999 allsvensk debut för Malmö FF. Hans fader var bosnier och modern kroatiska, föräldrarna skiljdes tidigt och Zlatan växte upp hos båda

¹⁶Jakobsson och Rashid 2010, s. 34.

¹⁷Martin Granath. *Kampen om berättelsen*. Examensarbete, Malmö Universitet. 2013, s. 8

¹⁸Granath 2013, s. 36.

¹⁹Granath 2013, s. 41.

föräldrarna i olika perioder. Han började spela fotboll som femåring och spelade med flera olika klubbar innan han som 13-åring värvades av Malmö FF.²⁰ 2001 fick Zlatan sitt första utlandskontrakt med den klassiska klubben Ajax i Holland som betalade 82 miljoner kronor för honom. Denna summa är fortfarande den största affären en svensk klubb gjort. Efter tre år och två ligatitlar slogs rekordet för dyraste svensk då Zlatan köptes av italienska storklubben Juventus för 175 miljoner kronor. Även här tog Zlatan två ligatitlar och blev under debutsäsongen lagets bäste målskytt. Men i kölvattnet av den italienska mutskandalen som uppdagades 2006 flyttade Zlatan till FC Internazionale för ännu en rekordsumma, ca 227 miljoner kronor. Även i Internazionale fortsatte han att vinna ligatitlar, tre raka gånger mellan 2006 och 2009. Zlatan fortsatte sin fotbollskarriär i Barcelona, allmänt menat som världens bästa lag, 2009 då han gick i en affär värd runt 715 miljoner kronor. Sejouren blev dock bara 1-årig då Zlatan 2010 gick till Milan, efter att ha vunnit ligan med Barcelona samma år. I Milan vann han ligan säsongen 2010/2011 och köptes året därpå ut av Milan för en summa på cirka 215 miljoner. 2012 tog Zlatan ännu ett steg i sin karriär då han flyttade till Frankrike och Paris Saint Germain och under första säsongen vann han skytteligan och ligatiteln gick till PSG. Hemma i Sverige har Zlatan fått Guldbollen, priset för Sveriges bästa fotbollsspelare, 8 gånger och tilldelas Jerringpriset 2007.²¹

Zlatan har två söner tillsammans med Helen Seger, Maximilian född 2006 och Vincent född 2008.²²

1.5.2 Självframställning

Arne Melberg skriver i sin bok *Självskrivet* att självbiografier är litteraturens metod för att besvara eller åtminstone fundera över den stora existentiella frågan: Vem är jag? Han menar att det kan bero på det nya samhället med ”territoriella förskjutningar och folkförflyttningar” som ger en problematik med identiteten, både kollektivt och individuellt. Han frågar sig om inte självframställningar ger oss möjlighet att förtydliga personer både medialt och nostalgiskt.²³

Melberg skriver att självframställning är ett begrepp som för samman flera olika kategorier genrer som var för sig är tyngda av metafysiska tankar som till exempel att det antingen ska vara fiktion eller fakta, ont eller gott. Självframställningen har likheter med reseskildringar och historieskrivningar, den är både litterär och verklighetsbeskrivande.²⁴ Melberg menar senare i sin bok att självframställningen har fått en ny vitalitet under det nya millenniet.²⁵

²⁰Wikipedia, artikel om Zlatan Ibrahimovic http://sv.wikipedia.org/wiki/Zlatan_Ibrahimovi%C4%87, Läst: 2013-11-13

²¹Nationalencyklopedin, artikel om Zlatan Ibrahimovic. http://www.ne.se.bibproxy.kau.se:2048/lang/zlatan-ibrahimovic?i_whole_article=true, Läst: 2013-11-21

²²Wikipedia, artikel om Zlatan Ibrahimovic. http://sv.wikipedia.org/wiki/Zlatan_Ibrahimovi%C4%87, Läst: 2013-11-13

²³Arne Melberg. *Självskrivet. Om självframställning i litteraturen*. Atlantis, Stockholm. 2008, s. 7.

²⁴Melberg 2008, s. 10.

²⁵Melberg 2008, s. 199.

Anna Johansson använder sig i *Narrativ teori och metod* av ett alternativt begrepp för dessa berättelser. Hon skriver om ”livsberättelse” som en berättelse där man berättar om utvalda delar av sitt liv. Begreppet livsberättelse används i forskning som ”undersöker ur olika aspekter/teman/perspektiv” av livet och hur dessa hjälper människor att skapa sig sin identitet och ge mening till livet.²⁶ I fokus ligger människans egen tolkning av sin berättelse; de själva är helt och hållet i centrum och belyser sin egen ”komplexitet och motsägelsefullhet”.²⁷ Johansson lyfter fram fem sociologiska aspekter i en narrativ analys som hon hämtar från den feministiska sociologen Laurel Rickardsson. Den första aspekten innebär att vi genom att berätta vår livs historia också berättar om våra vardagserfarenheter och skapar dessutom ordning och mening i våra dagliga liv. Man synliggör sin livsvärld och det förklaras som de regler och tolkningsramar som vi har för att förstå oss själva och andra människor.²⁸ Aspekt nummer två handlar också om att skapa ordning i livet. Människor förklarar ofta sin identitet med berättelser från sina liv. Aspekten kallas för den ”självb biografiska aspekten” på grund av att den synliggör hur man upplever sitt eget liv.²⁹ Aspekt tre är mer läsorienterad, genom livsberättelser får vi ta del av andra människors liv och vi försöker genom dessa förstå dem. Nästa aspekt är kulturella berättelser och de ger oss redskap och modeller för att förstå våra liv. Genom att lyfta fram hjältar och framgångssagor med moraliska inslag höjer man upp sig själv och sitt folk över ”de andra”. Slutligen kan man se på livsberättelser som ”kollektiva berättelser”. En berättelse kan ge en röst till de grupper som annars tystas ner och marginaliseras. Då rör det sig om en grupp historia som berättas för att åstadkomma social förändring.³⁰

1.6 Uppsatsens utgångspunkter

1.6.1 Deliberativa samtal

Som ett led i de sista 20 årens fokusering på värdegrunden i den svenska skolan har man valt att lyfta fram det deliberativa samtalet när man pratar om hur man ska arbeta med värdefrågor. I förordet till Tomas Englund's rapport om deliberativa samtal skriver Skolverket att rapporten är en del i arbetet med att stödja den lokala verksamheten i arbetet med värdegrunden. De påpekar att skolan ska arbeta för att förstärka den demokratiska förmågan som innebär att man ska ”reflektera kring, förhålla sig till och agera utifrån de grundläggande demokratiska värdena (värdegrunden)”.³¹

²⁶Anna Johansson. *Narrativ teori och metod, med livsberättelsen i fokus*. Studentlitteratur: Lund. 2005, s. 23.

²⁷Johansson 2005, s. 23.

²⁸Johansson 2005, s. 23.

²⁹Johansson 2005, s. 23.

³⁰Johansson 2005, s. 24.

³¹Tomas Englund. *Deliberativa samtal som värdegrund-historiska perspektiv och aktuella förutsättningar*. Skolverket. 2000, s. 3. (Förord av Fredrik Modigh och AnnSofi Persson-Stenberg.)

De skriver i förordet att skolan är den bästa mötesplatsen för demokrati att utvecklas och de deliberativa samtalen kan vara centrala för att lära sig samtala, ge uttryck för sina åsikter och ta in andras åsikter och synpunkter.³²

I Tomas Englunds text om deliberativa samtal går det att läsa om vad som karaktäriserar denna sorts samtal. Han menar att samtalet innebär att skilda synsätt ställs mot varandra och möjliggör argumentation från skilda ställningstaganden. I samtalet finns en tolerans för den andra parten och dennes åsikter. Man ska lära sig att lyssna och ha respekt. Det ska i samtalet finnas en strävan att komma överens och går inte det ska man arbeta för att hitta tillfälliga överenskommelser som fungerar för båda parter.³³ Den deliberativa grundidén innebär att man inte behöver vara helt enig, det är dock viktigt att man är överens om vad man inte är överens om för att man ska komma till ett bra beslut. ”Deliberativ demokrati innebär också att de beslut som kontinuerligt fattas ses som temporära och att oenighet och enighet är samtidigt förekommande genom att skilda ståndpunkter respekteras.”³⁴ Nyttan med dessa samtal blir, menar Englund, att man stärker demokratin. Genom att eleven tar ställning i frågor av värdegrundskaraktär lär de sig att ta ställning, att överväga, söka och värdera argument.³⁵ Eleven får insikter om att man kan och bör tolerera och respektera andras uppfattningar och att man inte behöver komma överens och bilda en gemensam uppfattning som är fallet i det optimala deliberativa samtalet. Det bildas en gemensam form av lösning genom att man belyser intressen som både är gemensamma och inte.³⁶ Englund visar hur dessa samtal står i relation till det så kallade kunskapsuppdraget som dominerar i skolan, d.v.s. att läraren förmedlar kunskap till eleven och eleven lär sig genom den kunskapen samt genom att själv leta och tillskansa sig information.

Englund skriver om att lpo94 innebar en ”ensidig betoning av kunskapsuppdraget och en tendens att negligera värdefrågan som pluralistisk.”³⁷ Lpo94 innebar en tillbakagång till den traditionella skolan som var baserad på vetenskaplig rationalitet i första rum och de värden som uttrycktes satte människovärde främst.³⁸ Englund frågar sig huruvida man utmanar kunskapsuppdraget genom att lyfta fram de deliberativa samtalen och om målen kring demokrati och värdegrund som finns i den övergripande läroplanen hamnar i konflikt med de kunskapsmål som i sin tur står i de olika

³²Lundberg 2000 (förord), s. 3

³³Lundberg 2000, s. 6.

³⁴Lundberg 2000, s. 5.

³⁵Lundberg 2000, s. 5.

³⁶Lundberg 2000, s. 7.

³⁷Lundberg 2000, s. 11.

³⁸Lundberg 2000, s. 11.

kursplanerna. Englund påpekar att det vore olyckligt att se dem som konkurrenter om uppmärksamheten. Han menar att det finns stora vinningar för kunskapsbildningen hos eleverna när de får utföra deliberativa samtal. Englund hänvisar till andra texter som lyft fram denna nytta, bland annat till en avhandling som säger att man bör gå ifrån språkundervisningens traditionella språkövningar. Istället ska man ge utrymme till ”den politisk-moraliska komponenten och skapar möjligheten att göra demokratiska erfarenheter i undervisningens här och nu”.³⁹ Englund betonar slutligen att deliberativa samtal inte bara behöver handla om kontroversiella frågor och värdegrundsfrågor utan kan handla om lärande i allmänhet och ha vinningar i detta. Det är en av fler möjliga lösningar men att man som lärare inte ska ignorera en ömsesidig kommunikation och att där har det deliberativa samtalet en viktig roll. Det kräver att läraren bedömer möjligheterna och inser att det inte fungerar i alla klasser eller i alla ämnen och att man får vara beredd på att det kan komma att misslyckas.⁴⁰

Jag tror att det deliberativa samtalet kan vara en lyckad väg att gå när man har som syfte i sin undervisning att genom litteraturen behandla värdegrunden. Dels genom att som Englund visar sätts värdegrunden och demokratin i fokus men också genom att välja ett ämne som är intressant för en tänkt klass och som engagerar elever.

1.6.2 Litteraturens värde

När man läser litteratur kan man söka efter vissa värden, och nu diskuteras ”värden” i form av vad vi vill få ut av att läsa, inte specifikt kopplat till värdegrunden. Anders Palm menar i *Litteraturens värde* att när vi väljer vilken sorts text vi läser så tillskriver vi också denna text vissa möjliga värden. Han anser att bokläsningen är en ”värdeskapande aktivitet”. När man läser böcker utkristalliserar sig ett antal egenskaper hos texten. Det kanske inte händer medvetet om man är en omedveten och oerfaren läsare men när man sedan pratar om vad man läst är det ändå dessa egenskaper man berör.⁴¹ Anders Palm tar i *Litteraturens värde* upp egenskaper som tillsammans bildar en ”komplex, rikt sammansatt kraft eller energi, som vi kallar litteraritet”.⁴² Jag ska använda mig av några av dessa egenskaper i min analys av *Jag är Zlatan* på grund av att jag vill kunna hjälpa elever att sätta fingret på vad som händer med dem när de läser olika böcker och för att skapa ett meningsfullt läsande. Detta tror jag är nödvändigt för att få en rik och nyanserad diskussion kring värdegrundsfrågan när man läst boken.

³⁹Lundberg 2000, s. 12-13.

⁴⁰Lundberg 2000, s. 13.

⁴¹Anders Palm, Anders Mortensen (red). *Litteraturens värde; Egenart, egenskaper, egenvärden*. Brutus Östlings bokförlag Symposion. Stockholm 2009. s. 283.

⁴²Palm 2009, s. 291.

Emotionalitet är den mest centrala av egenskaper som man bör ta hänsyn till i en skolläsning av *Jag är Zlatan* med fokus på värdegrunden. Palm menar att litteraturens emotionalitet samlar ihop textens ”förmåga att uttrycka känslor, att gestalta och iscensätta känslor, att förmedla och väcka känslor”. Genom litteraturen och dess språk kan människan uppleva andras livsvärldar och skapa gränslösa fantasivärldar. Palm skriver om den ”litterära upplevelsen” som central. Att leva sig in i den text man läser oavsett om man ska engagera eller gripas av en gestalts elände eller om man ska fascineras eller fångas av gestaltens framgångssaga så är det en stor del av litteraturens emotionalitet.⁴³ Palm diskuterar även ”känslans fantasi” som en förutsättning för att man ska kunna sätta sig in i en annan människas situation, alltså egenskaper som sympati och empati, något som också betonas i skolans värdegrund. En text väddar ofta till läsarens känslomässiga inlevelse. ”Känslans fantasi” är en kapacitet som uppstår när man läser böcker, något man inte kan göra utan känslor, och som aktiveras när emotionaliteten sätts i spel hos läsaren.⁴⁴

Den andra textegenskapen jag tycker är värd att lyfta fram inför detta arbete är interrogativitet. Interrogativitet är en allmänmänsklig egenskap som inte är bunden till text och ord. Att kunna ställa frågor till texten, att pröva och utforska den är grunden för att detta värde ska skapas. Detta budskap går tillbaka ända till Platon och Aristoteles begrepp ”thaumazein- att undra” och som för dem var vetenskapens och filosofins utgångspunkt. Litteraturen kan användas som källa till de frågor vi har och den kan fylla vårt behov av att lära känna nya saker, uppleva saker vi inte får i vårt egna liv och vår önskan att få ny kunskap. Palm menar att författarens skrivande och läsarens läsning kan fungera som en fråga/svar-situation. Både författaren och läsaren engagerar sig i texten och texten fungerar för bägge parter som ”frågor till och svar på existensens gåtfullhet.” Detta är inte enda sättet som Palm menar att texter kan ha dialogiska effekter. Han lyfter också fram tanken om att författaren ställer frågor med sin text och läsarens reaktion blir motfråga på författarens ställda frågor. Interrogativiteten är, menar Palm, den viktigaste värdeproducerande egenskapen hos en text. Palms citat ”Och det är under inverkan av litteraturens interrogativitet som vi som läsare uppfordras till upplevelsens bemötande” får sammanfatta den sista egenskapen och avsluta min diskussion kring litteraturens värde.⁴⁵

2. Undersökningen

⁴³Palm 2009, s. 293.

⁴⁴Palm 2009, s. 294.

⁴⁵Palm 2009, s. 294-295.

2.1 Värdegrundsbegrepp i läroplanen

2011 kom den nya läroplanen och med den även en reviderad värdegrundsbeskrivning. Jag ska här lyfta fram centrala delar ur *Skolans värdegrund och uppdrag* från lgr11 och diskutera kring formuleringar och försöka se tendenser som sedan kan kopplas ihop med *Jag är Zlatan*.⁴⁶

Det finns flera formuleringar i skolans styrdokument som behöver problematiseras. Till exempel ”I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande”.⁴⁷ Detta är en formulering man kan ställa sig frågande till. Hur lämplig är den i ett mångkulturellt samhälle och i en skola som också ska förhålla sig till formuleringar kring internationaliseringen? Ett öppnare samhälle med större rörlighet över nationsgränserna gör att vi som medborgare måste se och integreras i en kulturell mångfald.⁴⁸ Det finns en motsättning mellan formuleringen kring den kristna traditionen och att skolan ska vara ”icke-konfessionell”. Här krävs att man frågar sig om kristendom inte ingår i begreppet konfessionell och vad är det som säger att den kristna traditionen är mer fördelaktig för en medborgare som ska fostras demokratiskt än någon annan religion? Likaså begreppet ”västerländska humanism” som lätt kan uppfattas som att denna är bättre och mer värd att anamma än någon annan humanism. Det är ju trots allt hos oss i väst som främlingsfientlighet och odemokratiska vindar blåser som kraftigast i form av främlingsfientliga partier i de flest länder och våldsdåd med främlingsfientliga motiv. Samma formuleringsproblem fanns i lpo94 och lpf94 och inför skolstarten 2006 gjorde Sveriges radio en enkätundersökning som visade på att 39 procent av de 1000 tillfrågade gymnasierektorerna ansåg det icke lämpligt att värdegrunden kopplas ihop med den kristna traditionen.⁴⁹

Människovärde är ett återkommande tema i läroplanens formuleringar. ”Respekt för mänskliga rättigheter”, ”aktning för varje människas egenvärde”, ”alla människors lika värde” o.s.v.⁵⁰ Olof Franck för en intressant diskussion kring vad vi lägger i begreppet människovärde. I boken *Domens eller hjärtats etik?* använder sig Franck av en definition som lyder: ”Att alla människor har samma värde är detsamma som att alla människor har samma mänskliga rättigheter och samma rätt att få dem respekterade och att ingen i detta avseende är förmer för någon annan”.⁵¹ Franck lyfter fram denna definition på grund av att den är grundad i FN:s deklaration för mänskliga rättigheter och därför inte är grundad i någon religiös tradition och blir därmed allmängiltig för hela världens

⁴⁶Lgr11 Läroplan för grundskolan, förskoleklass och fritidshemmet 2011. www.skolverket.se

⁴⁷Lgr 11

⁴⁸Lgr 11

⁴⁹Carl E Olivestam och Håkan Thorsén. *Värdegrund i förskola och skola*. Rebus förlag, Göteborg. 2008, s. 26

⁵⁰Lgr 11

⁵¹Olof Franck, *Domens eller hjärtats etik?* Studentlitteratur, Lund. 2003, s. 57.

medborgare.⁵² Det kan tyckas fel att man tar icke-religiöst fastslagna värden och anammar dem som specifikt kristna. Borde inte skolan precis som FN grundas på allmänna värden som gäller för alla människor i världen, oavsett religion eller etnicitet. Alla deltagare måste kunna relatera till de allmänna dokumenten i skolan.

Ola Sigurdsson frågar sig även han i *Den goda skolan* vad som menas med ”västerländsk humanism” och ”kristen tradition”. Han funderar på om det kan vara grundat i det modernt liberala samhället tack vare att det finns tydliga linjer mellan värdegrunden och FN:s konvention om mänskliga rättigheter.⁵³ Sigurdsson menar att för att förstå vad som menas med ”kristen tradition” bör man känna till att det finns många olika kristna traditioner och det är inte uttryckt tydligt vilken som ska gälla i läroplanen. Det blir än mer problematiskt när man betänker att bakom demokratins införande i Sverige fanns de frikyrkliga traditionerna samt andra folkrörelser som var viktiga aktörer. Sigurdsson menar dock att ”läroplanerna avser knappast att gå in i en diskussion om olika kristna traditioners företrädare och tillkortakommanden”.⁵⁴ Sigurdsson tror inte att läroplanen är ute efter att ställa olika traditioner och etiker mot varandra utan anser att kristen tradition och humanistisk etik går hand i hand.⁵⁵

Demokratibegreppet är ständigt närvarande i läroplanen, inledningsfrasen lyder ”Skolväsendet vilar på demokratins grund”.⁵⁶ Elever ska förankras i denna grund och de ska få förmedla de ”grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på” och med det tycker jag är tydligt att skolan inte bara ska förmedla kunskaper om demokratibegreppet utan även att man ska fostra karaktärerna hos eleverna. Man ska se till att de demokratiska värderingarna blir en del av elevens person. Pia Nykänen frågar sig varför dessa är så viktiga i skolan. Hon menar att det finns flera olika skäl i debatten kring medborgarskapet, ”ett ökande politiskt ointresse bland väljare, uppsving för nationalsocialistiska rörelser på olika håll i världen, påfrestningar orsakade av ökande mångkulturella populationer i olika länder och vikten av medborgares engagemang i miljöfrågor”.⁵⁷ Nykänen menar att det finns ett enhetsproblem i demokratibegreppet. Ska det finnas regler och normer för vad som krävs för att få vara med i en gemenskap (i det här fallet samhället) så bör det vara tydligt vad som gäller för just denna enhet. Vilka är då dessa krav i lgr11 som ska få eleverna att passa in i gemenskapen? Eleven ska respektera och främja varje människas värde

⁵²Franck 2003, s. 57.

⁵³Ola Sigurdsson. *Den goda skolan*. Studentlitteratur, Lund. 2002, s. 110-111.

⁵⁴Sigurdsson 2002, s. 112 .

⁵⁵Sigurdsson 2002, s. 112.

⁵⁶Lgr 11

⁵⁷Pia Nykänen. *Värdegrund, demokrati och tolerans. Om skolans fostran i ett mångkulturellt samhälle*. Bokförlaget Thales, Stockholm. 2009, s. 170

och dess rättigheter och eleven ska ha ”respekt för vår gemensamma miljö”.⁵⁸ I miljöbegreppet ser jag fler delar, dels det rum vi befinner oss i, alltså skolan. Att ha respekt för den plats man befinner sig i innebär att man inte skadegör sin omgivning och uppmärksammar om detta sker. Men det kan också betyda den globala miljön. Man ska ta sitt demokratiska ansvar att se sin roll i miljön, bli medveten om och ta ansvar för att vårda den.

De övriga värden som skolan ska gestalta och förmedla är uppräknade: ”Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med de svaga och utsatta”.⁵⁹ Här finns flera begrepp som är värda att fokusera på. Begrepp som ”frihet”, ”integritet”, ”jämställdhet” och ”solidaritet” är kraftfulla formuleringar som har en komplex betydelse. Speciellt integritet som är ett ord som är kopplat till individen och dess frihet. Olivestam och Thorsén dröjer vid begreppet integritet som jag tycker kan vara värt att även redogöra för här. Integritet var ett nytt begrepp i läroplanen från 1994 och innebär att individen har en gräns som ej får överträdas av någon utan att personen blir kränkt. Begreppet kan ha olika former beroende på vilken gräns som korsas.⁶⁰ Författarna delar upp integriteten i några delar: *Det materiella jagets integritet* som rör individens ägodelar. Dessa ska inte behandlas av någon annan person på ett sätt som inte ägaren anser riktigt. Materiella saker kan ha stort symbolvärde för en person men också vara av praktisk karaktär.⁶¹ *Livsrumsjagets integritet* berör personens behov av att ha ett revir kring sig. Kränks ens livsrum så kan det upplevas olustigt men författarna betonar att det finns stora kulturella skillnader beroende på var man komma ifrån.

En amerikan eller engelsman ber oftast om ursäkt om de av misstag råkas beröra en okänd människa. En latinamerikan däremot har från början vant sig vid nära kroppskontakt och finner inget anmärkningsvärt i en sådan beröring. Sättet att hälsa är också ett uttryck för det livsrum man mäter upp åt sig. Att hälsa i hand ger ett avstånd, att kramas ett annat.⁶²

Kroppsjaget är för många en viktig del av identiteten. Kränkande behandling av kroppen kan upplevas i form av sexuella trakasserier, nedlåtande kommentarer eller att behöva blotta sig inför andra personer.⁶³ *Det psykiska jagets integritet* innebär att man vill ha kontroll över de mentala förmågor som man besitter. Man vill själv avgöra vad man är bra på och inte. De menar att vara en curlingförälder (göra överdrivet mycket saker som barnen själv skulle kunna klara av, samt att skydda sina barn på ett överdrivet sätt) innebär att man skadar ett barns självkompetens. Människans åsikter finns också i det psykiska jaget. Att få sina åsikter nonchalerade eller ifrågasatt kan ofta upplevas som kränkande, vilket författarna menar ofta blir fallet i skolans miljö. Lärare

⁵⁸ Lgr 11

⁵⁹ Lgr 11

⁶⁰ Olivestam och Thorsén 2008, s. 40-41.

⁶¹ Olivestam och Thorsén 2008, s. 41.

⁶² Olivestam och Thorsén 2008, s. 41.

⁶³ Olivestam och Thorsén 2008, s. 42.

som pratar över huvudet på eleven vid möte med föräldrar eller i helklassdiskussioner då elevens åsikt inte värdesätts är exempel på detta.⁶⁴ Att arbeta inom skolan innebär att man ibland får ta del av människors berättelser om hur man blivit illa behandlad, i skolan eller i hemmet. Att helga *Informationsintegriteten* innebär att man inte för vidare känslig information. Detta görs genom olika sekretessbestämmelser. Denna integritet är svårare att hantera i och med människans stora aktiviteter inom cybervärlden. Det kan bland annat uppfattas som kränkande att få sin datatrafik övervakad.⁶⁵

Jag har tidigare påvisat problematiken kring begreppet *kultur*: Olivestam och Thorsén visar på att alla är delaktiga i en kultur. Det är först när man möter en annan kultur som man kan reflektera över sin egna. Det finns på så sätt en stor vinning i att möta andra kulturer. I dagens Sverige är mångkulturen utbredd på många skolor och det finns stora möjligheter till dessa möten. Men det behöver inte bara handla om personers etnicitet. Kultur kan också variera beroende på vilken uppväxt man haft, om man växt upp på landet eller i staden eller vilken stil man identifierar sig med. *Det kulturella jagets integritet* kan kränkas genom att dessa identiteter inte respekteras. Om man ifrågasätts för var man kommer ifrån, vilka kläder man har, hur man pratar eller vilka relationer man har. ”Att ta seden dit man kommer” menar författarna inte är etiskt försvarbart att driva som linje. ”Lagstiftningen i Sverige föreskriver integration men inte anpassning”. Skolan är en viktig arena för kulturella möten och integration är en lång process som behöver få ta sin tid.⁶⁶ *Närståendeintegriteten* är komplex. Föräldrar vill ofta ha en åsikt om skolans arbete men i den svenska skolan ska personalen väga föräldrarätten med barnens rätt och göra det bästa för barnets omsorg. Som förälder kan man uppleva det som kränkande om personalen inte respekterar åsikter som man själv anser vara inom föräldrarätten.⁶⁷ Slutligen har vi *tidsjagets integritet* och denna innebär att man vill få sin tid respekterad. Om man ignorerar en persons tidsplanering så kan man förstöra denna persons struktur i livet och detta kan upplevas som kränkande.⁶⁸

Slutligen vill jag lyfta fram formuleringen från läroplanen ”solidaritet med de svaga och utsatta”, som härstammar ifrån religionen. Inte bara från kristendomen, utan även bland annat från judendomen. Den går att spåra även i Koranen, hos buddhismen i form av de ”fem sätten man bör hjälpa sina vänner och tjänare” och hos hinduismen genom liknande den gyllene regeln som finns i Bibeln (”Man bör inte handla mot andra så som man inte själv vill bli behandlad”).⁶⁹ Solidaritet

⁶⁴Olivestam och Thorsén 2008, s. 42-43.

⁶⁵Olivestam och Thorsén 2008, s. 43-44.

⁶⁶Olivestam och Thorsén 2008, s. 44.

⁶⁷Olivestam och Thorsén 2008, s. 44-45.

⁶⁸Olivestam och Thorsén 2008, s. 45.

⁶⁹Olivestam och Thorsén 2008, s. 48.

handlar om makt och rättigheter, den svenska välfärden är ett uttryck av solidaritet där de svaga och utsatta ska hjälpas genom lagar och reformer.⁷⁰

2.2 Värdegrunden i kursplanen

Det är inte bara i läroplanen som värdegrunden beskrivs. I kursplanen för svenska på grundskolan finns den också närvarande och i följande kapitel kommer det påvisas i vilken utsträckning.

Den värdegrund som beskrivs i läroplanen ska i kursplanen bli beskriven i färdigheter som ämnet ska utveckla hos eleverna. I inledningen står det att:

Språk är människans främsta redskap för att tänka, kommunicera och lära. Genom språket utvecklar människor sin identitet, uttrycker känslor och tankar och förstår hur andra känner och tänker. Att ha ett rikt och varierat språk är betydelsefullt för att kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts.⁷¹

Här betonas alltså direkt språket som en central färdighet när man ska förstå och verka i ett mångkulturellt samhälle. Värt att poängtera är att det inte bara gäller olika kulturer och etniciteter utan också livsåskådningar, människor med olika subkulturer och religioner. Generationer lyfts fram och det är viktigt att kunna samverka med människor från andra generationer och respektera denna skillnad. Huvudpoängen är att språket ska användas för att uppnå värdegrundens värden. För att man ska få eleverna att kunna uttrycka sig och i längden diskutera värdegrundsfrågor så måste man vidga ämnets syfte och det står i kursplanen att:

Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sitt tal- och skriftspråk så att de får tilltro till sin språkförmåga och kan uttrycka sig i olika sammanhang och för skilda syften. Det innebär att eleverna genom undervisningen ska ges möjlighet att utveckla språket för att tänka, kommunicera och lära.⁷²

Senare i kursplanen poängteras att eleverna ska få förutsättningarna för att utveckla sin egen identitet och sin förståelse för omvärlden.⁷³ Att lära sig kommunicera är ett annat syfte, och det poängteras att ”undervisningen ska också bidra till att eleverna får förståelse för att sättet man kommunicerar på kan få konsekvenser för andra människor.”⁷⁴

2.3 Värdegrunden i praktiken

⁷⁰Olivestam och Thorsén 2008, s. 48.

⁷¹ Kursplan för svenska i grundskolan.

⁷² Kursplan för svenska i grundskolan

⁷³ Kursplan för svenska i grundskolan

⁷⁴ Kursplan för svenska i grundskolan

Värdegrunden i läroplanen till kursplanen ska sedan utvecklas och gestaltas praktiskt i undervisningen och i skolmiljön. Det är för att exemplifiera ett tillvägagångssätt för detta som jag ska ta använda mig av *Jag är Zlatan*. Men det kan också vara intressant att titta närmare på hur man är förslagen att gå tillväga för att få värden förståeliga för en elev. I *Värdegrundsboken* som Skolverket gett ut menar man att det är det övergripande målet med verksamheten men det kan vara svårt att lyckas gestalta värdegrunden i skolans vardag. Det resulterar ofta i punktinsatser såsom temadagar.⁷⁵ Temadagar kan ha en funktion när man vill fokusera på en speciell fråga men Gunilla Zackari och Fredrik Modigh menar att värdegrunden måste integreras i kunskapsmålen för att förverkligas. Långsiktiga insatser måste prägla skolans vardag och undervisning. Författarna påpekar att tiden måste ges i undervisningen. De menar att vissa ämnen är speciellt bra att bedriva värdegrundsfrågor under. De lyfter fram SO-ämnena samhällskunskap, historia och religion.⁷⁶ Jag vill i min undersökning lyfta fram svenska som ett utmärkt centrum för värdegrundsfrågor samtidigt som man övar färdigheter såsom tolkning och läsförståelse.

Att det finns mening i undervisningen är viktig för att värdegrundsarbetet ska uppfattas som värdefullt och angeläget. Människor vill ha mening i sitt liv och att välja rätt litteratur för ungdomar kan skapa både mening i undervisningen och hjälpa och stödja eleverna i sitt eget letande efter mening med livet. Som Bengt Linnér och Boel Westerberg skriver i sin bok *Att undervisa är att välja* så är livet fullt av frågor som till exempel meningen med livet och vilka vägar man kan/ska gå. Det kan röra sig om ett menings sökande där man vänder sig till religionen, ideologin eller politiken för att finna identitet.⁷⁷ Det kan som lärare ibland vara svårt att se meningen i saker som eleverna uppfattar som meningsfulla och då kan konflikter uppstå. Det skapar ett avstånd mellan lärare och elever där eleverna inte upplever skolans arbete som meningsfullt för dem personligen. Linnér och Westerberg menar att det kan uppstå en instrumentell mening i skolan, då eleven ser att den enda meningen med skolarbetet är den de ska få i form av betyg och poäng på prov.⁷⁸

2.4 Värden och värdegrund i *Jag är Zlatan*

Efter läsning av *Jag är Zlatan* kommer jag att här redogöra för de värden som finns i boken samt de värderingar som Zlatan själv står för och skriver fram hos sig själv. Att hans uppväxt har varit delvis svår och vägen till framgång inte varit spikrak tror jag kan vara användbart för många ungdomar som växer upp i liknande situationer, och man kan se hur Zlatan som vuxen lever efter principer

⁷⁵Fredrik Modigh och Gunilla Zackari. *Värdegrundsboken*. Skolverket. Stockholm. 2000, s. 88.

⁷⁶Modigh och Zackari 2000, s. 89.

⁷⁷Bengt Linnér och Boel Westerberg. *Att undervisa är att välja*. Studentlitteratur, Lund, 2009, s. 171.

⁷⁸Linnér och Westerberg 2009, s. 171.

som har rötter i de förutsättningar han haft.

Egenskaperna emotionaliteten och interrogativitet finns bäst exemplifierade i den empati och den förståelse som skapas av att läsa om vilka förhållanden Zlatan växt upp under. Genom att diskutera denna förståelse med en skolklass i ett värdegrundsarbete kan man öka elevernas förståelse för olika personer, vad som präglar dem och varför de gör som de gör. Många klasser är idag mångkulturella och har personer från olika nationaliteter, religioner och samhällsklasser och att ha det i åtanke som lärare vid ett deliberativt samtal i klassrummet kan skapa en nyanserad diskussion. Det kan hjälpa till att stärka utsatta barn tack vare en diskussion där man får ta del av andras upplevelser och berättelser och kanske visar på man inte är ensam om att ha sina upplevelser.

Zlatan påvisar flera saker om sin uppväxt som väcker känslor hos läsaren. Hans relation till pappan ter sig speciell. Den skiftar mellan närvarande och frånvarande, en pappa som gör allt för sin son och en pappa som dricker och kan vara burdus. Han skyddar sina barn och när Zlatan beskriver sin systems situation kort så syns det hur hans pappa hanterade detta:

Vi behöver inte gå in på detaljerna, det är Sanelas story. Men min farsa, han är som ett lejon. Om något händer hans barn blir han vild, särskilt om det handlar om Sanela, hans enda dotter, och det blev full cirkus med förhör och sociala utredningar och vårdnadstvister och skit. Jag fattade inte mycket av det. Jag skulle fylla nio.⁷⁹

En osäkerhet visar sig i detta citat. En ung pojke som inte förstår vad som händer runt om honom. Pappan är uppenbart beskyddande av sina barn och de nämnda påföljderna finns omkring många barn. Vårdnadstvister genomgår många skilsmässobarn och sociala utredningar kommer man att komma i kontakt med, om inte annat som lärare. Pappan var uppenbart märkt av kriget och trots att han bodde i Sverige så var kriget på Balkan närvarande och detta gäller personer som kommer till Sverige än idag, även om de största konflikterna har flyttats från Balkan till Afrika och Mellanöstern. Att ha förståelse och empati för dessa människors känslor är en central del i den mångkulturella skolan idag. Erfarenheterna och upplevelserna kan finnas både i de egna erfarenheterna men även i nutid i form av nära och kära som fortfarande befinner sig i dessa områden. Zlatan själv verkar ändå skyddas av sin familj men det är tydligt att han ändå påverkas av att pappan påverkas:

Kriget var överhuvudtaget en konstig grej. Jag fick aldrig veta något om det. Jag skyddades. Alla ansträngde sig verkligen. Jag förstod inte ens varför mamma och syrrorna klädde sig i svart, Det var helt obegripligt, som en plötslig modegrej Men det var mormor som hade dött i en bombattack i Kroatien och alla sörjde, alla utom jag som inte fick veta och aldrig skulle bry mig om folk var

⁷⁹David Lagercrantz och Zlatan Ibrahimovic. *Jag är Zlatan*. Albert Bonniers Förlag. 2012, s. 71.

serber eller bosnier, eller vad som helst. Men värst var det för farsan.⁸⁰

och:

jag kan verkligen fatta att han inte hade tid med mig, särskilt inte som han hela kvällarna satt och väntade på tevenyheter eller något samtal där nerifrån. Kriget åt honom, och han blev besatt av att följa händelseutvecklingen. Han satt ensam och drack och sörjde och lyssnade på sin juggemusik, och jag såg till att hålla mig utomhus eller sticka över till morsan.⁸¹

Dessa citat visar hur pappan mår och att mycket av de problem han har beror på kriget. Pappan drack och som barn är det svårt att förstå vad ens föräldrar håller på med om man inte förstår alkoholens påverkan. Zlatan hittar sin pappa full vid köksbordet och tycker att ”Det var en märklig grej. Varför gör han så”,⁸² och som barn bryr man sig om sina föräldrar och kan ofta hamna i en situation där barnet blir föräldern speciellt om det sker regelbundet. Zlatan och hans syster hittar vid ett tillfälle pappan och agerar: ”Men vi ville hjälpa till. Kanske frös han? Vi täckte honom med handdukar och täcken så han skulle bli varm. I övrigt begrep jag inte så mycket av det.”⁸³

Pappans närvaro och frånvaro beskrivs vid flera tillfällen i boken men Zlatan stålsatte sig oftast mot detta:

Min farsa var aldrig där, varken bland juggarna eller bland svenskarna, och jag vet inte riktigt hur jag tänkte. Det var ju bara så. Jag klarade mig själv. Jag hade vant mig vid det. Men kanske sved det ändå. Jag har ingen riktig koll. Man vänjer ju sig vid sitt liv, och jag höll det där på avstånd. Farsan var som han var. Han var hopplös. Han var fantastisk. Han var upp och ner. Jag räknade inte med honom, inte som andra räknade med sina föräldrar. Men alltså, jag hoppades säkert ibland. Fan liksom, tänk om han sett den läckra grejen, den brasseprylen. Farsan hade ju stunder då han var otroligt engagerad. Han ville att jag skulle bli advokat.⁸⁴

Barn anpassar sig men sukter ändå efter sina frånvarande föräldrar. Det finns tydliga kulturskillnader i hur Zlatan ser på stöttande föräldrar. Han pratar ofta om att det är de svenska föräldrarna som är mest stöttande och Zlatan ser ner på vad man kan tänka sig är ”curlingföräldrar”. Han skriver att ”ingen farsa har kommit till träningarna och smörat och krävt att man ska vara snäll mot mig, inte en chans”.⁸⁵ Han föredrar den hårdare linjen där han hellre tar skit och skäll än blir ”gullad” med på träningarna. Man kan här diskutera med elever huruvida man som person vänjer sig vid hur ens föräldrar är och hur det påverkar ens eget kommande föräldraskap eller om det rör sig om skillnader i kulturer.

Zlatan beskriver också sitt skolarbete och här finns beröringspunkter som kan hjälpa en elev att hantera sin situation och komma starkare ur den. Han beskriver sig själv som en stökig elev som

⁸⁰Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 77.

⁸¹Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 77.

⁸²Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 73.

⁸³Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 73.

⁸⁴Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 89.

⁸⁵Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 154.

ändå fick bra studieresultat om han lade manken till. Han hade svårt att ta sig upp på morgonen, att passa tider och slarvade ibland med läxorna. Men han ger också en bild av sig som eleven som ser lösningarna på mattetalen på samma sätt som han ser lösningarna på fotbollsplanen. Bilderna kommer till honom men på grund av att lärarna inte räknade med att han skulle lösa uppgifterna anklagades han för fusk. Inför proven memorerade han fakta som han sedan snabbt glömde bort. Hans största problem i skolan var att sitta stilla, han ”hade myror i kroppen” och det var därför han gjorde dumma saker.⁸⁶ Det gick så långt, tyckte lärarna, att man undersökte möjligheten att ta in extralärare till Zlatan eller till och med att sätta honom i särskola. Zlatans känslor över detta var att han blev märkt av skolan, ”jag kände mig som ett ufo”.⁸⁷ För elever finns här en hel del att hämta. Det finns flera sätt att se på skolans olika åtgärder men i en diskussion utifrån Zlatan tror jag värdet finns i att diskutera åtgärderna ur elevens perspektiv, möjligtvis i relation till hur lärarna framställer åtgärderna. Lärarens roll skrivs fram i läroplanen genom att hen ska ”uppmärksamma och stödja elever i behov av särskilt stöd, och samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande.”⁸⁸ Zlatans framställning av sig själv som elev visar att det inte är kunskapsbildningen som är den felande länken i hans process. Hans problem är att sitta still, men genom att särskilja honom från övriga elever genom att sätta in extra-resurser framkallar detta negativa känslor hos Zlatan. Dessa känslor kan nog ungdomar relatera till. Genom att diskutera med elever hur de ser på skolans processer om utredningar, extraresurser och särskolor kan man få nyanserade diskussioner ur ett elevperspektiv. Hur mycket ska eleven få vara med att påverka? Föräldrarna? Är det viktigaste att eleven får sina känslor respekterade eller ska man som professionell lärare/utredare ha bestämmanderätt? Varje elev har rätt till en likvärdig utbildning men den ska också anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. ”Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper”.⁸⁹ Finns det en konflikt här? Det finns inga rätta svar men många intressanta frågor och det kan vara bra för elever att få lyfta fram känslan av att bli åsidosatt, att inte bli lyssnad på och vilka konsekvenser skolans åtgärder får. Viktigt här är dock att även fokusera på åtgärdernas nödvändighet och det positiva som kan komma ur dem. Zlatan upplever dessutom att hans psykiska jags integritet kränks i detta fall. Att inte ha kontroll över sina egna psykiska egenskaper d.v.s när lärare berättar för honom att han inte klarar av skolarbetet så känner han sig kränkt. I Zlatans framställning av händelserna verkar det inte som han får komma till tals utan det blir istället, som Thorsén och Olivestam skriver, lärarna som talar över huvudet på eleven och kränker Zlatans

⁸⁶ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 84.

⁸⁷ Lagercrantz och Ibrahimovic 2001, s. 97.

⁸⁸ Lgr 11.

⁸⁹ Lgr 11.

psykiska integriteten.⁹⁰

Förhållandet mellan lärare och elev kan liknas vid förhållandet mellan en fotbollsspelare och dennes tränare. Därför kan det vara värdefullt att titta på Zlatans syn på dessa relationer och hur han ställer sig till olika ledarstilar och auktoriteter. Förhållandet till auktoriteter kan vara komplicerat för en ung människa. Att stå upp emot sina auktoritära ledare, en vuxen sådan, kan hos den yngre omgivningen uppfattas som tufft och modigt medan hos ledaren (läraren) kan eleven uppfattas som besvärlig och stökig. Zlatan visar i *Jag är Zlatan* hur han ser på ledarskapet. Han har skapat sig ett motto vad gäller allt han gör som lyder ”Lyssna, Lyssna inte”.⁹¹ Zlatan menar att om du inte är någon vanlig kille så vinner du inget på att försöka vara en heller. Han jämför sig med sina tidigare lagkamrater från andra ursprung än han själv och menar att han inte varit där han är idag om han försökt göra som de gjorde. ”Lyssna. Lyssna inte, är själva grunden till min framgång”.⁹² Det finns en respekt för tränarna som Zlatan lyfter fram, men inte utan restriktioner. Han säger ”jag menade att man skulle lyssna på dem och lära sig deras grejer, zonspel, taktik och hela den biten. Men samtidigt inte lyssna. Liksom ändå fortsätta med dribblingarna och tricksen. Lyssna, lyssna inte. Det var min filosofi”.⁹³ Det kan finnas stor vinning i att få elever att reflektera kring deras syn på de lika vuxenrollerna som finns runt dem. Att kunna se båda sidorna och skapa en förståelse hos eleverna är viktigt för att ett deliberativt samtal skulle få bra effekt. Jag som lärare kanske får ta en större roll i ett sådant samtal, för att skapa en naturlig dialog mellan en elev och en vuxen.

Tydligaste bilden av Zlatan och en ledare som inte kommer överens och som finns med i bokens inledning och avslutning är relationen till Pep Guardiola, tränare i Barcelona. Det rör sig om en rejäl krock mellan ledarna han haft tidigare i karriären och hur det fungerar i Barcelona. Zlatan har svårt att smälta in i atmosfären och han brottas med tankarna om han ska behöva passa in eller om han ska fortsätta vara sig själv:

Om tränarna i Italien säger hoppa, då undrar stjärnorna: vadåå. Varför ska vi hoppa? Här hoppade alla på minsta vink. Jag passade inte in, inte alls. Men jag tänkte: Gilla läget! Bekräfta inte deras fördomar! Därför började jag anpassa mig. Jag blev översnäll. Det var inte klokt. Mino Raiola, min agent, min vän, han sa: Vad är det med dig Zlatan? Jag känner inte igen dig.⁹⁴

Zlatan brottas under hela sin tid i Barcelona med, vad han tycker, ett dåligt ledarskap och ibland brast det ordentligt. Med det temperament som Zlatan visat upp tidigare brast det till slut för honom i relationen till Guardiola. Han sa ”Du bajsar på dig för Mourinho. Du kan dra åt helvete. Jag var

⁹⁰ Olivestam och Thorsén 2008, s. 42-43.

⁹¹ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 93 och s. 372.

⁹² Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 372

⁹³ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 93.

⁹⁴ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 56.

helt galen. Och kanske kunde man förvänta sig att Guardiola skulle säga ett par ord tillbaka, något i stil med Lugna ner dig, så där pratar man inte med sin tränare. Men han är inte sån. Han är en feg ynkrygg”.⁹⁵ Zlatan, som jag tidigare varit inne på, föredrar denna tuffa och ärliga ledarstil och menar att det han blev utsatt för i Barcelona kan liknas vid mobbning. Det finns likheter med hur mobbade elever kan känna sig när man blir utesluten och särbehandlad på ett negativt sätt. Så här skriver Zlatan om hur han blev ignorerad: ”Han sa inte ens god morgon. Inte ett ord. Han undvek min blick. Steg jag in i ett rum, gick han ut. Vad är det frågan om? Tänkte jag. Har jag gjort något? Ser jag fel ut? Talar jag konstigt? Det började fullkomligt snurra i huvudet. Jag kunde inte sova.”⁹⁶ Zlatan har som inställning att man ska behålla sin identitet när man kommer till en ny klubb. Hans hållning är att han kommit dit för att göra skillnad, så att rätta in sig i leden när man är ny var tidigare inte ett alternativ. ”Du frågar inte efter respekt. Du tar den”.⁹⁷ Han anser att om man tar ett steg tillbaka och läser av stämningen och anpassar sig efter de redan givna reglerna som finns i en grupp så förlorar man initiativet och tid. Det är lätt att låta sig styras genom att försöka motbevisa förutfattade meningar som finns om ens person. ”Zlatan är en bad boy. Zlatan har problem med sitt humör, allt det där”.⁹⁸ Även i denna situation så lider Zlatan av en form av kränkning av sitt psykiska jags integritet när han inte är som han vill vara utan anpassar sig efter andra. De nedsättande kommentarerna som Zlatan upplever som en slags psykisk terror kränker hans kroppsjag. Det som biter mest på Zlatan och får honom ur balans är bristen på kommentarer, han verkar vara en person som hellre tar skit än blir ignorerad.

Zlatan har tidigare i karriären upplevt utanförskap på grund av att han står ut och är annorlunda sett till sina lagkamrater. De som försökte få bort honom var hans lagkamraters föräldrar som startade namninsamling för att Zlatan inte skulle få fortsätta i laget. Det står ”och jag tänkte för tusende gången. Jag ger fan i dem. Jag byter lag igen. Eller så satsar jag på taekwondo istället. Det är coolare. Fotboll är skit.”⁹⁹ Zlatan erkänner dock att han skallade sonen till den förälder som var drivande i namninsamlandet men att han ångrat sig efteråt och cyklat till sjukhuset och bad om ursäkt.¹⁰⁰

Det är av stor vikt att diskutera utanförskap och mobbning som en del av värdegrundsarbetet och som en del av litteratursamtalen i skolan. Zlatan hjälper oss här genom att berätta sin historia, delvis för att ungdomar kan känna igen sig i behandlingen och för att det ger oss möjlighet att diskutera

⁹⁵ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 64.

⁹⁶ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 60.

⁹⁷ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 286.

⁹⁸ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 286.

⁹⁹ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 91.

¹⁰⁰ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 91.

vikten av att stå upp för sig själv och kämpa emot sina plågoandar. Sedan kanske det inte är alla som har sådan tur som Zlatan då han hade en tränare som sa ifrån när föräldrarna försökte ”kuppa” ut honom från Malmö FF. ”Tränaren, Åke Kallenberg, bara stirrade på den där lappen: Vad är det här för löjligt skit?”.¹⁰¹ Man får också tillfälle att problematisera Zlatans beteende, vad får man göra i stridens hetta och vad får man inte göra? När går det så långt att andra personer i gruppen kan börja ifrågasätta en persons närvaro?

Zlatan har genom sin karriär haft problem med att följa regler och normer som finns inom en grupp och två av de tydligaste exemplen på det är de två ”skandaler” som blivit stora i svensk media och något Zlatan har fått kritik för. Zlatan får själv beskriva den första incidenten:

Jag hade slagit en straff- som gått i mål. Det hade stått fyra-noll och jag hade blivit fälld i straffområdet, och visst, Lars Lagerbäck hade sin lista på straffläggare och överst stod Kim Källström, men han hade precis gjort mål och jag tänkte, det är min grej, jag är på hugget, jag är tänd, och när Kim flyttade jag bollen till andra sidan kroppen, ta inte min leksak liksom, och då sträckte han fram handen: ge mig den!¹⁰²

Här bryter Zlatan mot de förutbestämda reglerna som finns inom laget om vem som ska slå straffarna som eventuellt tilldöms laget. Men genom att ignorera ordinarie straffläggare och själv slå straffen i mål uppstår en konflikt mellan Zlatan som individ och landslagets normsystem. Zlatan bad om ursäkt efteråt men tidningarna slog på stora skandal-trumman vilket resulterade i en bojkott av media från Zlatans sida. Han skriver att han bad om ursäkt och att det inte var hans bästa drag men sätter det i perspektiv genom ”men kom igen; det var inte Balkankriget. Det var inte kravaller i förorten. Det var ett mål i fotboll.”¹⁰³ Den andra välkända konflikten som funnits i landslaget handlade om att inte passa de tider som bestämts av lagledningen. Enligt de reglerna ska man vara tillbaka på hotellet klockan elva men Zlatan och några landslagskamrater trodde inte de var så noga med tiderna och menade att ”Vi hade varit ute tidigare och kommit för sent utan att det blivit liv för det”.¹⁰⁴ Zlatan menar att på grund av att det var Olof Mellbergs födelsedag och de var nyktra så skulle det inte göra något om de kom för sent. De kom in vid kvart över tolv och gick till sängs. Problemet var att de blivit fotograferade och i tidningen gick det att läsa om spelarnas överträdelse.¹⁰⁵ De tre spelarna blev hemskickade från landslagets nästkommande match och Zlatan blev arg för att Lagerbäck inte stod för de beslut som togs och tiden efter detta tackade Zlatan nej till landslaget. Det dras paralleller mellan vad Lagerbäck sade och vad lärarna sagt till honom i skolan ”Alltihop kändes så bekant... Det var skolan”, ”och jag lyssnade på Lagerbäck's lilla

¹⁰¹ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 91.

¹⁰² Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 207.

¹⁰³ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 208.

¹⁰⁴ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 281.

¹⁰⁵ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 281.

föreläsning om hur tydliga de varit med sina regler med samma intresse som jag lyssnat på lärarna i plugget.”¹⁰⁶ Zlatan ger en bild av att han är medveten om att han gör fel men när man har sådant fokus på sin person samtidigt som Zlatan har sin speciella mentalitet så skar sig relationen med media och med Lagerbäck i dessa två händelser. Zlatan tar ingen skit från någon; är han missnöjd så går han därifrån eller vägrar ha med vederbörande att göra. Här visar Zlatan en brist på respekt för vad Olivestam och Thorsén skulle beteckna som tidsjagets integritet, både hos de som bestämt tiderna men också om man kan prata om gruppens tids-integritet.¹⁰⁷

En moralisk fråga man kan ställa till texten är de ständiga anspelningarna på kriminalitet. Även om det inte rör sig om allvarligare brott så pratar Zlatan själv öppet om de stölder som han gjort och vad som drev honom. Detta är bra underlag för att diskutera i ett klassrum om vad som är skillnaden mellan att busa och att göra kriminella handlingar och om det ena kan leda till det andra. Var går gränsen för vad som är okej att göra eller inte? Vad som kan tyckas vara lite märkligt är att Zlatan börjar stjäla cyklar efter att hans egen cykel blivit stulen och han sett hur pappan reagerade. ”Han är typen som säger: Ingen rör mina barn! Ingen tar deras saker. Men inte ens en tuffing som han kunde göra något åt det. Fido Dido var borta, och jag var helt förtvivlad”.¹⁰⁸ Trots att han visste hur pappan tyckte om att stjäla (i det här fallet cyklar) och att Zlatan blev så förtvivlad över det så började han ändå själv att stjäla andras cyklar. Zlatans retorik kring detta är avslappnad och han ser inte allt för allvarligt på det. ”Jag var cykeltjuven. Det var min första grej. Det var rätt oskyldigt”, och han påpekar vid flera tillfällen att han mer var ute efter kicken och adrenalinpåslaget det innebar att göra något förbjudet än själva cykeln.¹⁰⁹ ”Jag triggade igång på att smyga runt i mörkret, och jag slängde en del ägg på fönsterrutor och den typen av prylar och bara ibland åkte jag fast”.¹¹⁰ Här bör definitivt diskuteras om Zlatan och integriteten. Zlatan överträder gång på gång *Det materiella jagets integritet* och han betonar själv vilket värde hans cykel hade för honom när den blev stulen men han väljer ändå att inkräkta på okända personers materiella integritet. Senare i livet när Zlatan blivit känd, fortsätter ”busen” eller de kriminella övertrampen. Han påpekar att stjäla saker inte fungerade som offentlig person och därför behövde han hitta andra sätt att hitta sina ”kickar”. En episod handlar om när Zlatan och en vän befinner sig på den kända prostitutionsgatan i Malmö och där beskriver Zlatan ”hade jag till och med slängt ett ägg rakt i huvudet på en av kvinnorna, bara som en dum grej så där, inte vidare trevligt, jag erkänner det.”¹¹¹ En allvarligare sak som blivit något som följt med Zlatan och som kom fram i pressen i takt med att

¹⁰⁶ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 284.

¹⁰⁷ Olivestam och Thorsén 2008, s. 45.

¹⁰⁸ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 67.

¹⁰⁹ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 67.

¹¹⁰ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 67.

¹¹¹ Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 118.

hans person blev kändare var incidenten där Zlatan och en kompis låtsades vara poliser. Han säger ”så rusade vi ut och skrek `Polis, upp med händerna’”.¹¹² I dessa avsnitt finns flera värdegrundsmässiga övertramp som man kan lyfta fram. I skolans läroplan står det ”Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan ska gestalta och förmedla” och att Zlatan, (om än i relativt låg ålder) frångår dessa principer är tydligt.¹¹³ Att de ger sig på och ”busar” med de svaga och utsatta, i det här fallet prostituerade, överensstämmer inte med att ”Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse”.¹¹⁴ Hade Zlatan haft inlevelse för andra människor så hade han inte åkt runt och kastat ägg på människor, oavsett arbete. Relevant i en diskussion kring detta är om det är skillnad mellan att kasta ägg på prostituerade än människor med andra arbeten? Är det ett pojkstreck eller ett övertramp av den kränkande sorten och var går den gränsen? Ska unga personer ha större friheter än vuxna? Skolans mål säger att elever ”tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling, samt medverkar till att hjälpa andra människor”.¹¹⁵ Här är ett bra exempel på när det inte görs och ett bra incitament till att skapa deliberativa samtal i klassrummet.

3. Diskussion

Värdegrunden är starkt närvarande i skolans styrdokument och jag har lyft fram några av de centrala delarna av läroplanens formuleringar och kommit fram till att även de måste problematiseras. Alla begrepp är inte givna och inte heller allmängiltiga sett till ett mångkulturellt samhälle. Man kan fråga sig om inte detta borde tagits hänsyn till när den nya läroplanen från 2011 kom till. Det mångkulturella samhället var i högsta grad aktuellt även när den gjordes. I mitt fokus på den mångkulturella skolan har mitt syfte varit att ta till vara på en så stor framgång som *Jag är*

¹¹² Lagercrantz och Ibrahimovic 2011, s. 118.

¹¹³ Lgr 11.

¹¹⁴ Lgr 11.

¹¹⁵ Lgr 11.

Zlatan varit. För att fånga sina elever, oavsett var de kommer ifrån, är jag säker på att man måste ta tillvara på deras intresse och välja böcker som de kan relatera till. Oavsett om det handlar om Zlatan Ibrahimovic, andra förebilder eller andra intressen. Att använda välkända böcker som underlag för ett värdegrundsarbete kan skapa mening och ge en koppling mellan värdegrunden och verkliga livet; att allt man gör och säger baseras på ens värdegrund. Ett begrepp som Zlatan själv har varit tydlig med under sin karriär är integritet och det visar sig också i boken. Han rättar sig inte in i leden, han tar inte vad som helst och behandlas han dåligt tvekar han inte att bojkotta media eller säga vad han tycker. Jag har i min analys visat på hur komplext och mångfacetterat begrepp integritet är

Genom att se hur Zlatan handlat under sin uppväxt önskade jag försöka hitta vilka värderingar som legat till grund för beteendet. Flera gånger har handlingarna inte varit genomtänkta och då kan det vara intressant att se hur Zlatan framställer dem och i hur stor utsträckning han förklarar och ångrar felstegen. Zlatan har gång på gång visat prov på dåligt omdöme och de exempel jag har lyft fram tyder på brist på respekt för de svagare i samhället och bristande respekt för andras egendom. Att kunna skilja på rätt och fel och mitt och ditt är en av grunderna i det demokratiska samhället, och utan rätt känsla hamnar man lätt utanför systemet. Värt att lyfta fram kan vikten av att ha ett socialt skyddsnät omkring sig. Trots Zlatans övertramp så hade han fotbollen, det var där han kunde leva ut sina känslor och där var där han hade ”sin grej”. När man läser boken får man stundtals känslan av att berättelsen är Zlatans sätt att ställa frågan: Vad hade jag varit utan fotbollen? För som Anna Johansson skrev så är livsberättelsen ett sätt att visa på hur ens egen komplexitet har skapat identiteten och i förlängningen gett livet sin mening.

Hur påverkar ens uppväxt en person? Hur har Zlatan påverkas av sin ostabila familjesituation och föräldrar med psykiska besvär orsakade av, i detta fall, krig? Många ungdomar i våra skolor upplever samma dysfunktion när man stiger innanför sin egen dörr och det kan också vara en nyttig diskussion att ha för att öka förståelsen hos andra elever. Att främlingsfientligheten ökar i samhället är alarmerande eftersom antalet ”främlingar” ökar i samma takt. Hatet tar över och för att samhället ska fungera multikulturellt så måste man få ta del av varandras kulturer och då har vi i skolan ett stort ansvar. Att man väljer att vara rädd för eller bli hatisk emot någon människa av annat ursprung beror i stor utsträckning på okunskap och att man sällan eller aldrig får ta del av deras innersta tankar. Att välja livsberättelser som eleverna kan relatera till, oavsett ursprung, är väldigt värdefullt. Zlatans liv och status i Sverige ska inte negligeras utan kan med fördel användas i skolan och boken ska heller inte marginaliseras som en lägre form av kultur. Styrdokumenten andas värdegrund och uppsatsens analys har lyft fram något som kan liknas vid Zlatans värdegrund. Zlatan har i sin

bakgrund blivit illa behandlad i skolans värld men också i idrottens och även om han själv inte tagit de lättaste vägarna och varit den bäste eleven/lagkamraten så har han haft speciella förutsättningar på vägen.

I ett deliberativt samtal kring *Jag är Zlatan* bör man bland annat lyfta fram huvudpersonens åsikter om hur man tar sig fram i världen. Zlatan menar att han haft ett motto vad gäller inläring och utveckling som lytt: Lyssna, Lyssna inte. Att ta till sig auktoriteternas kunskap om grunderna men sedan själv utveckla sin egen stil och använda den kunskapen på sitt sätt. Jag tror att det är personer med sådan inställning som når längst i ett mer tävlingsinriktat samhälle. Man måste vara kreativ och man måste kämpa hårt trots att människor runt omkring en tycker att man kör sitt eget race och att man förstör för helheten. Det är givetvis också av stor vikt i ett deliberativt samtal att lyfta fram skolan och Zlatans inställning till skolarbete som problematiskt. Det är aldrig acceptabelt att genom sitt beteende störa sina medmänniskor i skolan. Det spelar inte roll hur mycket man än vill gå sin egen väg så måste man ta hänsyn och detta tycker jag är en intressant ingång till ett gruppsamtal. Är det en motsägelse att gå sin egen väg, att inte alltid lyssna på lärare och skolpersonal och att samtidigt visa hänsyn och ändå respektera när man blir tillsagd? Om man hittar ett svar på detta så kan det vara bra för arbetsmiljön både för lärare och för elev. Det är inte alla som lyckas på samma sätt som Zlatan har gjort inom det område man satsar på och det är därför väldigt värdefullt att Zlatan själv poängterar i sin berättelse att man inte kan ignorera lärare, föräldrar och tränare helt om man vill bli bra på något.

Mina frågeställningar lovade också att uppsatsen skulle röra sig kring de värden som fanns i boken. De av Anders Palms värden som tydligast var användbara i *Jag är Zlatan* upptäckte jag redan var de två som kanske gått med varandra hand i hand genom min analys. Emotionaliteten och interrogativiteten är centrala egenskaper hos en text för att kunna iscensätta ett deliberativt samtal. Elever måste kunna ställa sina frågor till texten för att man ska föra en diskussion framåt men också för att skapa den förståelse som är central för en flödande emotionalitet. När texten väcker känslor hos sin läsare så skapas ett intresse och just hos *Jag är Zlatan* finns också intresset genom att personen i fråga är känd för alla och de flesta har en relation till honom. Boken är utlämnande då Zlatan inte framställer sig själv som något helgon och han skyller sällan ifrån sig och står hela tiden för de handlingar han gjort, även de som kan anses vara över gränsen.

Kan man som lärare lära sig något av att läsa *Jag är Zlatan*? Detta är en fråga jag ställt mig under arbetet och en fråga som jag tycker är väldigt relevant. Så därför ägnar jag ett kort stycke åt denna fråga här. Efter att ha studerat boken och dess värden och värderingar kan det konstateras att boken

kan och bör vara en källa till förståelse även hos lärare, av samma anledningar som för elever sinsemellan. Att kunna se elever som är målmedvetna på andra saker än på skolan och samtidigt kunna finna vägar till kunskap genom deras målbilder. Det kommer att göra ämnen mer legitima hos eleverna om man ser nyttan av kunskaperna även inom sina intresseområden. Man kan också få en förståelse till varför elever har problem med att sitta stilla och koncentrera sig på skolarbetet. Man får här en liten glimt av omständigheterna kring krigsflyktingar och invandrares tuffa situation. Men jag vill också påpeka att möjligheterna är långt ifrån isolerade till elever med icke-svenskt ursprung, jag är övertygad om att alla sorters elever har saker att hämta ur *Jag är Zlatan*. Krigsupplevelser, alkoholism, frånvarande föräldrar och utanförskap finns i alla samhällsklasser och i alla länder.

Slutligen kan man konstatera att Zlatan är komplex och svenskarnas förhållande till honom har stundtals också varit komplext. Han har och har haft sina sidor både på gott och ont och han har sannerligen inte alltid agerat på ett sätt som kan lyftas fram som goda värdegrundsexempel. Men hans framgångar har gjort honom till Sveriges kanske mest älskade och beundrade person och idrottare och hans exempel kan skapa nya stjärnor och jag tror det är en av Zlatans intentioner med att berätta sin historia och jag menar att det ska vara ett ändamål för skolan att hjälpa till i den processen.

4. Litteraturlista.

Englund, Tomas. *Deliberativa samtal som värdegrund-historiska perspektiv och aktuella förutsättningar*, Stockholm: Skolverket, 2000.

Franck, Olof. *Domens eller hjärtats etik?* Lund: Studentlitteratur, 2003.

Friström, Paula. *Att integrera värdegrunden i ämnesundervisning*, Kalmar, 2010, diss: Linneuniversitetet.

Granath, Martin. *Kampen om berättelsen*, Malmö, 2013, diss: Malmö Universitet.

- Jakobsson, Susann och Rashid, Bachan. *Värdegrundsarbete i skolan-En studie om gymnasielärares arbete med värdegrundsfrågor*, Linköping, 2011, diss: Linköpings Universitet.
- Johansson, Anna. *Narrativ teori och metod, med livsberättelsen i fokus. Studentlitteratur*: Lund. 2005.
- Lagercrantz, David och Ibrahimovic, Zlatan. *Jag är Zlatan*. Albert Bonniers Förlag, 2012.
- Linnér, Bengt och Boel Westerberg. *Att undervisa är att välja*. Lund: Studentlitteratur, 2009.
- Maras, Vedran och Erik Wetterborg. *Värdegrundsarbete genom skönlitteratur*, Västerås, 2010, diss: Mälardalens högskola.
- Melberg, Arne. *Självskrivet. Om självframställning i litteraturen*. Stockholm: Atlantis, 2008.
- Modigh, Fredrik och Zackari, Gunilla. *Värdegrunds boken*. >Stockholm: Skolverket, 2000.
- Nykänen, Pia. *Värdegrund, demokrati och tolerans. Om skolans fostran i ett mångkulturellt samhälle*. Stockholm: Bokförlaget Thales, 2009.
- Olivestam, Carl E och Thorsén, Håkan. *Värdegrund i förskola och skola*. Göteborg: Rebus förlag, 2008.
- Palm, Anders. ”Egenart, egenskaper, egenvärden.”, *Litteraturens värde*, Anders Mortensen (red). Stockholm: Brutus Östlings bokförlag Symposium. 2009.
- Persson, Magnus. *Varför läsa litteratur?*, Lund: Studentlitteratur, 2007.
- Sigurdsson, Ola. *Den goda skolan*. Lund: Studentlitteratur, 2002.
- Årheim, Anette. *När realismen blir orealistisk*, Växjö: University Press, 2007.

Digitala källor

- Lgr11 Läroplan för grundskolan, förskoleklass och fritidshemmet 2011. <www.skolverket.se> (Dokumentet hämtat 2013-11-25)
- Carl Thulin. *Zlatan når ny drömgräns*. Dagens Industri. 2013, <<http://www.di.se/artiklar/2013/10/4/zlatan-nar-ny-dromgrans/>>, (läst 2013-10-11)
- Wikipedia, *artikel om Zlatan Ibrahimovic* <http://sv.wikipedia.org/wiki/Zlatan_Ibrahimovi%C4%87>(läst 2013-11-13)
- Nationalencyklopedin, *artikel om Zlatan Ibrahimovic* <http://www.ne.se.bibproxy.kau.se:2048/lang/zlatan-ibrahimovic?i_whole_article=true> (läst 2013-11-21)